

התפילה במשנתה של החסידות

אשרי שמעון פנחס ראט שיעור ב'

פתיחה

מצוות רבות היהודי נצטווה. עם זאת, התפילה היא מצוה שתופסת נפח ניכר מזמנו של האדם. אין מצוה (למעט תלמוד תורה שהיא כנגד כולם) כמו תפילה שאותה היהודי מקיים בצורה אקטיבית, יומיומית, שלש פעמים ביום! "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת... שוהין תשע שעות ביום בתפלה..." (ברכות ל"ב ע"ב).

איננו יודעים חשבונות של מקום, ו"אי אתה יודע מתן שכרן של מצוות", אך ניכר שבמצות התפילה בא לידי ביטוי באופן מיוחד הקשר שלנו לקב"ה. במצות התפילה האדם ניצב לפני בוראו כל יום, שלוש פעמים ביום. משום כך התפילה היא אחת מהמצוות המשמעותיות בחיי היום יום שלנו.

כאמור, "חסידים הראשונים" היו משקיעים במצות התפילה זמן רב במיוחד. אף "חסידים אחרונים", החסידויות שהופיעו בעם ישראל מאז ימי הבעל שם טוב ועד ימינו, נותנים לתפילה מקום חשוב במיוחד.¹

בעולם החסידי הכניסו משמעות מיוחדת ועמוקה לעבודת ה', ובמרכזה - עבודת התפילה. החסידים רואים בתפילה ערך עליון וקדוש. בחסידות מוסבר שעבודת התפילה היא עיקר עבודת האדם בעולם הזה. בעקבות כך, עבודת התפילה הפכה ליסוד תורת החסידות. ממילא, הסבירו בחסידות, כיון שעבודת התפילה היא דבר מרכזי כל כך, לכן גם עיקר התנגדות היצר הרע בימינו אלו - היא דווקא על עבודת התפילה! ישנן שיטות שונות בעולם החסידי הכללי לעבודת התפילה, ו"נהרא נהרא ופשטיה". נשתדל להתבסס ממשנת החסידות בענין התפילה, בתקוה שאף התפילה שלנו תשתכר מכך.

כוונה בתפילה

בחסידות הדגישו את חשיבות הכוונה בתפילה. "תפילה ללא כוונה כגוף בלא נשמה"² אומרים בחסידות.

¹ עקרונות החסידות הם: עבודת ה' בשמחה ובהתלהבות, דבקות ואמונה שלימה בה', הובלת יהודים שתעו בדרך חזרה לדרך הישרה, שמחה בעבודת הבורא ובחיים, כבוד גם ל"יהודי הפשוט" ולא רק לתלמידי חכמים, וכן - התפילה בכוונה רבה - דבר שנותנים לו בחסידות חשיבות גדולה.
² תניא א, לח; חובות הלבבות שער חשבון הנפש ג, ט.

"למה נתעקרו אמהות? ר' לוי משם רבי שילא דכפר תמרתא, ורבי חלבו בשם ר' יוחנן: שהקב"ה מתאווה לתפילתן ומתאווה לשיחתן" (בראשית רבה מה, ד). הכוונה בתפילה היא דבר כל כך חשוב, עד שהקב"ה גרם צער לאימהות בשביל שיתפללו מעומק ליבן! הכוונה שאליה כיוונו בחסידות, אינה דוקא כוונות נשגבות, קבליות, כוונות האר"י או כוונות הרש"ש, אלא פשוט כוונה פשוטה למילים. בחסידות הדריכו לדבר בתפילה עם הקב"ה כשיחה ישירה, כדיבור ישיר בינו לבין קוננו, כאשר ידבר איש עם רעהו. הדבר בא לידי ביטוי גם בסיפור של רבי נחמן מברסלב, סיפור שמכונה "כמו תינוק" (השתפכות הנפש מו):

בראש השנה האחרון היה אצל רבי נחמן מברסלב נכדו, החכם ישראל, בן בתו הצדקת מרת שרה ז"ל. נכדו היה אז עדיין נער קטן בן שלש או ארבע שנים. באותה תקופה התגבר מאד החולי של רבי נחמן מברסלב ז"ל, עד שהיה סמוך להסתלקותו, שנסתלק תכף אחר כך בחול המועד סוכות. בראש השנה, אם כן, אמר רבי נחמן זצ"ל, לנכדו הנ"ל: ישראל, התפלל עלי להשם יתברך שאשוב לבריאותי.

השיב הנכד: תן לי הזייגעריל (=שעון) שלך ואתפלל עליך. ענה רבי נחמן זצ"ל: הראיתם שכבר הוא יהודי טוב? כי הוא מצוה אותי שאתן לו חפץ בשביל שיתפלל.

ונתן רבי נחמן זצ"ל לו לנכד, ולקח הנער הזייגעריל והלך לו, ואמר בזו הלשון: "גאט גאט, לאז דער זיידע זיין גיזונד" (ה', ה', עשה שהסבא יהיה בריא)! התחילו לשחוק העומדים שם. ענה רבי נחמן זצ"ל ואמר: כך צריכין לבקש מהשם יתברך! וכי איך מתפללין להשם יתברך בענין אחר?! כלומר, שכך עיקר התפילה להשם יתברך, בפשטות גמור כתינוק לפני אביו, כאשר ידבר איש אל רעהו.

מאידך, מצינו בחסידות שאדם צריך להרגיש בעת התפילה שהוא בהכנעה ובביטול כלפי הקב"ה. כך כתב בנתיבות שלום (חלק תפילה ב, ב):

כאשר אדם מתפלל צריך שהוא ורוחו ונשמתו מוכנעים מול הקדוש ברוך הוא עד להתבטלותו הגמורה לפני ית"ש, ולכן ענין התפילה צריך להיות בשברון לב... והטעם כי על ידי שלבבו שבור בקרבו והוא כולו נכנע ומבוטל לפניו יתברך שמו - מתבטלת הימנו מדת הדין... מתבטלים ממנו כל דינים קשים ונושע בכל עניו.

אדם צריך להבין שהוא כלום מול ה', ובלי ה' הוא שום דבר, ולהתפלל מתוך תחושה כזו - זוהי תפילה שלמה. הבעיה היא שאנחנו אטומים, וקשה לנו להודות בזה שאנחנו כלום בלי ה'. ברגעי משבר, כשאנחנו חסרי תקווה וצועקים לה' מכל הלב - אנו מגיעים לאותה תחושה. כדאי שנשתדל להגיע לתפילה כזו, מבלי שה' יצטרך לסובב נסיבות שיגרמו לנו בעל כרחנו להגיע למצב כזה.

הקב"ה עונה לתפילות

אנו עושים את שלנו בכך שאנו מכוונים בתפילה, מרגישים התבטלות בתפילה, והקב"ה עושה את שלו בכך שהוא מקבל את תפילותינו ועונה לתפילותינו. כל תפילה נענית. גם אם לא תמיד רואים זאת בעיניים, אף תפילה לא חוזרת ריקם. כך כתב ר' צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק ריג):

מי שהוא חסר ומבקש השלמה - אי אפשר שהקב"ה לא יענהו! וכמו שנאמר קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי וגוי' וכמו שמובא (זוהר ח"ג קצ"ה א) דתפילה דעני כלל כל צלותין ובקעי רקיעין. ואין עני אלא בדעת אפילו אין יודע איך להתפלל ולרצות לקונו ולכן נאמר בו ולפני ה' ישפוך שיחו... היינו שמדבר בלא דעת וישפוך ולא במתון ובסדר רק שמתוך שבירות לבו שופך נפשו לה' ודברים בלתי מסודרים ושלא בדעת - וזו מקובלת יותר!... חשוב לפני השם יתברך מתנה ומנחה... מקבל תיכף הנייחא.

וכמו ששמעתי דכל אחד מישראל שחסר לאיזה דבר ומבקש גם בהפלגה (כדרך שאמרנו דבשאלה הרחב פ"ך ואמלאהו) היה פועל בודאי רק שהוא מרוצה אחר כך בכל שהוא... והשם יתברך מוכן לעזור לנשברי לב ומיד ויבא אשר שאל ומלשון הגמרא מיד מבואר דפועל תיכף...

כותב ר' צדוק, שהקב"ה מקבל כל תפילה, ואף תפילה פשוטה ביותר של מי ש"אין יודע איך להתפלל!" בחסידות "עשו מטעמים" מכך... מסופר על אדם שלא ידע כלל להתפלל, רק אמר א', ב', ג' וכו' ואמר לקב"ה: "איני יודע להתפלל, אנא עשה מאותיות אלו שאני אומר תפילה" - ותפילתו התקבלה! אחר לא ידע כלל להתפלל, ולכן שרק, ופנה לקב"ה "איני יודע להתפלל, אנא עשה משריקותי תפילה!" - ותפילתו התקבלה! שריקותיו התקבלו! וכן מסופר על בעל תוקע שאיבד את כוונות התקיעות שלו. ואף על פי כן, תקיעותיו היו רצויות ביותר.

כיון שהקב"ה מקבל כל תפילה, אין להתיימש, ואף במצבים קשים ומיאישים לכאורה - לא להתיימש מן התפילה. וכותב ר' צדוק (פרי צדיק ואתחנן ב):

ממשה רבינו ע"ה למדנו שגם על דבר שהוא, על פי תפיסת האדם, לאחר יאוש - חס ושלוש אל ימנע עצמו מלהתפלל! כמו שמצינו במשה רבינו ע"ה אף על פי שנאמר לו מה' יתברך כי לא תעבור את הירדן הזה - היה מתפלל! ... ואתחנן אל ה'.

והנה בחזקיה, כשבא אליו ישעיה הנביא ואמר לו צו לביתך וגו', אמרו חז"ל שאמר לישעיה: כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא שאפילו חרב חדה מונחת על צוארו אל ימנע את עצמו מן הרחמים! ... שאפילו חרב חדה היינו שכבר נגזר הדין על פי בית דין שלמעלה עם כל זה יוכל להתהפך הכל לטוב מצד רחמי שמים...

והיינו במעשה דבת שבע כשבא אליו נתן הנביא ואמר לו אתה האיש... עם כל זה פעל בצעקתו מפנימיות הלב... שירחם עליו ה' יתברך להוציאו מצרתו... ופעל זאת שירחם עליו ה' יתברך מצד מדת הרחמים להיות נעשה בריה חדשה. וזה היה קבלת חזקיה ממנו שאל ימנע עצמו מן הרחמים דייקא.

וכמו כן מצינו באנשי כנסת הגדולה... ויצעקו... צעקה גדולה על יצרא דעבודה זרה שהבינו בלבם את גודל הקלקול והריחוק שנעשה להם... ביקשו שיבטלו ה' יתברך מלבם ויהיה נעשים בריה חדשה.. ופעלו זאת מצד רחמי שמים וביטלוהו... וכל פרט נפש אשר... יש לו צעקה מפנימיות הלב לה' יתברך הוא זוכה על ידי רחמי שמים להיות נעשה כבריה חדשה וכנ"ל.

אם משה רבינו ואנשי כנסת הגדולה התפללו אף כנגד גזירות שמים, ודוד וחזקיהו התפללו אף כנגד דברי נביא, קל וחומר שבכל מצב קשה שאנו נתקלים בו - אל יאוש, להתפלל! ידועים דברי רבי נחמן מברסלב, ש"אין יאוש בעולם כלל" (ליקוטי מוהר"ן ע"ח), נראה שהטעם לכך הוא גם משום שתמיד תפילה יכולה להועיל.

תפילה על דברים רוחניים

התפילה מן הראוי שתהיה לא רק על דברים גשמיים, אלא גם על דברים רוחניים, כמובא בנתיבות שלום (חלק תפילה ג, ג):

ומעיקרי התפילה הוא מה שיהודי מבקש ומתחנן לה' בצר לו בעניינים הרוחניים, שלבו כואב על אשר נתרחק מאביו שבשמים ואינו מרגיש את קירבתו, ויודע כי מעשיו גרמו למסך המבדיל בינו להקב"ה. וכל יסורין הגשמיים המה כאין ואפס נגד יסורי נפשו הרחוקה מאיתו יתברך, וכמו שמצינו בתהלים "עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי

יומם, עד אנה ירום אויבי עלי, פן יאמר אויבי יכלתיו", ותרגומו: דלמא יימר
ייצרא בישא אשלטתי...

כלומר מן הראוי שהתפילה לא תהיה רק על דברים גשמיים, אלא על דברים רוחניים, על
תחושת הריחוק מה'. האדם צריך לצעוק ולהתפלל לה' על כך שהוא רוצה להתקרב אליו.
צריך לכאוב לו על כך שיש מחסום בינו לבין ה'.

תנועות בזמן התפילה

הבעל שם טוב מסתכל בצורה חיובית על תנועות שאדם עושה בזמן התפילה (כתר שם טוב
סעיף רטו, בהוצאת קהת-ליובאוויטש תשמ"א):

כשאדם טובע בנהר, והוא מראה במים כמו תנועות שיוציא עצמו מן המים
השוטפים אותו - בוודאי הרואים לא יתלוצצו עליו על תנועתו. כן כשמתפלל
ועושה תנועות - אין להתלוצץ עליו, שהוא מציל עצמו ממים הזדונים, הם
הקליפות הבאים לבטלו ממחשבתו בתפילתו.

אומר הבעש"ט: כמו שאדם שטובע בנהר עושה תנועות, כך אדם שמתפלל, מנסה בתפילתו
לקבל סיעתא דשמיא להינצל מטביעה, וטבעי הדבר שהוא יימצא עושה תנועות שונות.
לעומת זאת, רבי שמחה בונים מפשיסחא והרבי מקוצק נקטו שמן הראוי שהתפילה תהיה
ב"דום" ללא תנועות. הם לא היו סובלים שום תנועות בשעת התפילה. הם התפללו
"בבחינת השכל והמוח", וידוע שהמוח הוא קר, והתפעלות הבאה מצד המוח אינה נרגשת
וניכרת כלפי חוץ. מסופר על הרבי מקוצק, שבהיותו חולה ביקש מחתנו, האדמו"ר
מסוכוטשוב, להתפלל עימו בראש השנה ויום הכיפורים וכשהתפלל עימו, האדמו"ר
מסוכוטשוב לא היה רואה אצל הרבי מקוצק שום תנועה והתפעלות בכל התפילה, אלא
פניו של הרבי מקוצק היו בוערות כלפידים וכמלאך ה' נורא מאד.

צעקות בתפילה

אחד המאפיינים הבולטים של חסידות קרלין הוא התפילה המלווה בצעקות. מנהג זה היה
נפוץ בין חלק מתלמידי המגיד ממזריטש כמו רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, ואף נתמך על ידי
רבי שניאור זלמן מלאדי באיגרתו בנושא תפילה. בקרלין מאמינים שעל ידי הצעקה והרגש
יותר קל להתחבר רוחנית ונפשית לתפילה.

אורך התפילה

בחב"ד עבודת התפילה הוגדרה דווקא באריכות הזמן. בחסידות חב"ד מודגש שהדרישה להתפלל באריכות היא מכל אחד ואחד, ולא רק מאנשי מעלה. וכך חסידים רבים נוהגים להתפלל שעות ארוכות בכדי להצליח ולהתפלל כראוי, עד כמה שניתן. בימי החול, תופעה זו מצויה פחות, מפאת קוצר הזמן, אך ביום שבת קודש, בה חסידים פנויים יותר לעבוד את בוראם, תופעה זו רחבה הרבה יותר.

חשיבות התפילה הארוכה אף באה לידי ביטוי בפסיקה ההלכתית. באגרות הקודש (חלק ב איגרת התפילה) הרבי מלובביץ' מביא בשם הרמב"ם (הלכות תפלה פ"ד, וכן בשו"ע לאדמו"ר הזקן סצ"ח סוס"ב, קו"א בתניא קנד ב, חידושי ר"ח הלוי לרמב"ם שם) שאין לקצר בהתבוננות בתפלה ובהארכה בתפילה אפילו בשביל לשמוע קדושה. הרבי מלובביץ' מביא שכן פסק גם הצמח צדק בשו"ת שלו. כלומר אפילו אם המתפלל מתפלל לאט, והוא לא יספיק להיות עם הציבור בחזרת הש"צ, מוטב לו שלא יהיה איתם ביחד, והעיקר שיתפלל בכוונה רבה לפני ה'.

הרבי מלובביץ' עונה שם לאדם אשר כותב לו שהוא לא מספיק להיות עם הציבור בחזרת הש"צ, ושואל מה עליו לעשות. ענה לו הרבי, שנוהגים להתחיל תפילה עם הציבור, ואחרי כן להתפלל כפי יכולתו - זאת אומרת בכוונה כפי יכולתו, ואף אם מתאריך תפילתו יותר מן הציבור, הרי העיקר בתפלה היא השמת לב והכוונה. ובהתחלתו ביחד עם הציבור, הרי גם בזה יש מעין תפילה עם הציבור. אם כן, הרבי אומר שעדיף להתפלל ברוגע ו"לפספס" את הציבור, מאשר בלחץ ולרדוף אחר הציבור.

והרבי ממשיך ועונה לשאלה בעניין הדילוג בפסוקי דזמרה. למרות שלדעות רבות יש לדלג פסוקי דזמרה כדי שתהא התפילה עם הציבור, "הנה", אומר הרבי, "נוסף על זה שיש דעות שיש איסור בדבר, הנה גם המתירים אין מעלימים שמגונה הדילוג, ובפרט על פי המבואר בספרי הקבלה ובספרי החסידות רבו מלספור, שלכן כנ"ל יעשה את מה שיש בידו", יתפלל בכוונה וללא דילוגים, אף שבכך מפספס את הציבור.

לעומת גישה זו, מעיד תלמידו של הרבי מקוצק רבי שמואל משינאווא, שהרבי מקוצק לא האריך בתפילתו. כך העיד ('רמתים צופים', מערכת הרבי מקוצק, אות ל): "לא האריך בתפילה יותר מחצי שעה בחול, ורק בשבת ויום טוב יותר". התפילה היתה קצרה באורכה, קצרה בכמות, אך רבה באיכות. כך העיד: "אחר התפילה נהפך לאיש אחר, וכאילו בא מעולם אחר, עד שלא הכיר את אנשי שלומו ומשמשינו". אחר התפילה הוא היה בעולם אחר, עד שלא זיהה את האנשים הקרובים אליו, עד שעבר איזה זמן, "עד שהניח דעתו מתפילתו".

גם בחסידות גור התפילות מהירות, ונעימת התפילה מונוטונית. עובדות אלו נובעות משיטת החסידות, שיסודה בחסידות קוצק, שהדגישה את מידת האמת והתרחקות ממעשים חיצוניים. בשל כך, נחשבת לעיתים חסידות זו כ"קרה".

תפילה בהתבודדות

רבי נחמן מברסלב עודד לעשות התבודדות, יציאה של האדם אל מחוץ לשוב, לבדו, בלי אחרים, מבודד מכל האדם ומכל הסובב אותו כל היום. בהתבודדות המתבודד מבודד מהבלי העולם שבמשך היום יום משכיחים ממנו את רצונותיו, את מטרותיו, ויותר מהכול - את עצמו. כאשר המתבודד יושב לבדו, כשהוא וקונו מתייחדים לבד, אזי הלב שטמון בתוכו יכול לתת ביטוי לעצמו, למחשבותיו, כיסופיו, למחות על כל היום יום שמשכיח ממנו את בוראו. הישיבה היום יומית מול בוראו ויוצרו, היא המובילה אותו אל הדבקות בה' יתברך, ומשיבה אותו אל כל הנעלם ממנו, אל כל הנשכח במרוץ הזמן, ומחזקת את הקשר בין היצור ליוצרו, ובונה אותו. זוהי החשיבות הגדולה שמעניקים הצדיקים להתבודדות, שאף אבות האומה, אברהם, יצחק, ויעקב, היו נוהגים בכך. יצחק היה יוצא לשוח בשדה, וכן שאר האבות. על ידי ההתבודדות מגיע האדם לשיחה בינו לבין קונו.

רבי נחמן מסביר, שאנו שקועים בהבלי העולם הזה, בפרנסה, בנפילות שהיצר הרע מפיל אותנו בשביל להחליש אותנו. דברים אלו עלולים להסיט את מחשבתו של היהודי מדיבור אל המלך שלו, שהוא גם אבא שלו. לכן רבי נחמן ממליץ על התבודדות, בשביל לנקות את הראש שלנו, ולהיות נקיים לפני אבינו בלי הסחות דעת.

בדומה לכך, האדמו"ר מקוצק היה מתפלל לא ממש עם הציבור אלא לבד. מסופר שמנהגו של הרבי מקוצק היה להתפלל בחדר מיוחד הסמוך לבית המדרש, ולא עם הקהל. מסופר סיפור (מופיע בספר "האחים הקדושים") על רבי זושא מאניפולי, שפעם אחת, כאשר היה שליח ציבור, היה לו חשש, תוך כדי התפילה, שיש בו גאווה מסוימת על הדבקות הגדולה בתפילה שיש לו, והוא חשש שתפילתו היא הצגה, ושהוא עושה הכל בתור הצגה חיצונית. רבי זושא לא ידע מה לעשות, עד שמצא פתרון: הוא דמיין שכל המתפללים סביבו הם בעצם עצים, ושהוא בעצם באמצע התבודדות, רק הוא וה' יתברך. או אז הוא היה בהתעלות ובשמחה, והתפלל בדבקות גדולה. הוא "לא ראה אף אחד ממטרי", ולכן הוא ידע שהתפילה שלו אמיתית, רק הוא וה' יתברך, והרבה "עצים" מסביב.

הכנה לתפילה

כאשר מאן דהוא עומד לדבר עם אדם בשר ודם חשוב, הוא מתכוון וחושב מה הוא יגיד, איך הוא יבקש את מה שהוא רוצה. לעומת זאת, כאשר אדם עומד לפני התפילה למלך מלכי המלכים הקב"ה, הוא לעיתים עושה זאת כמצות אנשים מלומדה, לא מתכוון ולא מתאמץ. אולם, האדם בשר ודם שהוא מתכוון למפגש עימו, הוא מוגבל ביכולותיו ובזמנו, ולא תמיד רוצה להקשיב. ולעומת זאת, התפילה היא בעצם מפגש עם כל יכול, בלתי מוגבל, שהוא אבא שלנו ורוצה בטובתנו, יש לו את כל הזמן שבעולם וכל הכוחות בשביל לעזור לנו, והוא רק רוצה לשמוע מאיתנו תפילה ובקשה. אם לפני שיחה עם אדם בשר ודם אנו מתכוונים ועושים הכנות, וכי לא נעשה כן לפני מפגש עם הכל יכול!:

בחב"ד יש הדגשה גדולה על ההכנה לתפילה, וכן על ההתבוננות בשעת התפילה עצמה. ההכנה לתפילה כוללת טבילה במקווה, נתינת צדקה, לימוד מקדים לפני התפילה, לימוד חסידות, אמירת תהילים. הרבי הורה בהזדמנות מסויימת ללמוד פרק מספר התניא כל בוקר, קודם תפילת שחרית. לימוד החסידות קודם התפילה כולל לימוד מאמרי חסידות חב"ד, והתבוננות לאחר הלימוד בחומר הנלמד, בקישור עם התפילה שבאה לאחר מכן. הלימוד לא אמור להישאר כמשהו תיאורטי ושכלי בלבד, אלא עליו לחדור פנימה. על האדם להסיק מהנלמד פעולה למעשה, שתגרום לו להשתנות לטובה ולפעול בעצמו התקרבות לבוראו.

בשעת התפילה עצמה, מתבוננים בפירוש מילות התפילה, על פי פנימיות התורה. נוהגים לנגן ניגון חסידי במשך התפילה בכדי להיטיב את ההתבוננות במילים, ובכדי לפעול הזזה בלב המתפלל.

מנהג החסידים לבכות בזמן התפילה, וכל המרבה לבכות בתפילה, הרי זה משובח, אך יש צורך באמירת תהילים קודם התפילה, בכדי שהדמעות יהיו אמיתיות.

באגרות הקודש (חלק א איגרת התפילה) הרבי מלובביץ', בדומה לרבנים הקודמים של חב"ד, מביא ש"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ואומר הרבי, שעל ידי לימוד מקדים אפשר להגיע להכנעה, וביחד עם זה גם לעבודה מתוך שמחה. הוא מוסיף ואומר שטוב ללמוד חסידות לפני התפילה, כי החסידות היא דברי אלוהים חיים, וזה מביא לאהבתו ויראתו של המתפלל לפני התפילה. על ידי שמחה, אהבה ויראה יהיה למתפלל יותר קל להתפלל ברוגע ובכוונה.

בעולם החסידות ישנן גישות בזה, יש מצדדים בהכנות לתפילה, ויש שאינם מצדדים כן. הדבר בא לידי ביטוי בסיפור הבא ("תפילתו של חב"דניק ותפילתו של אחר", הרב יואל כהן, אתר בית חב"ד):

מסופר על שני יהודים, שהאחד היה חסיד חב"ד תלמידו של אדמו"ר הזקן (מייסד תנועת חב"ד), והשני היה חסידו של ר' חיים חייקל מאמדורא (מתלמידי המגיד ממזריטש), וכל אחד מהם נהג בדרך אחרת בעבודת ה', על פי הדרך אשר הורהו והדריכו מורו ורבו.

חסידו של אדמו"ר הזקן למד כל בוקר כמה שעות חסידות לפני התפילה (כמו שנהוג בחב"ד), התבונן במה שלמד, ואחר כל זאת ישב להתפלל במתינות. לעומתו, ידידו, חסידו של רבי חיים חייקל, התנהג בעבודת ה' על פי דרך רבו, שעיקר הדגש אצלו היה על דביקות והתלהבות בעצם אמירת אותיות התפילה. עובדה הווה, שאצל החב"דניק היו עליות ומורדות בתפילתו. לא כל יום הוא הצליח להתעורר על ידי ההתבוננות שבתפילה. היו ימים שבהם ההתבוננות הצליחה לעורר את הלב יותר, והיו ימים שההתעוררות הייתה פחות. והנה הוא שם לב, שאצל חברו, חסידו של רבי חיים חייקל, התפילה בכל יום היא באותו האופן - בכל יום במשך כל זמן התפילה הוא מתפלל בחמימות ובהתלהבות רבה.

הדבר גרם לחסידו של אדמו"ר הזקן נפילת הרוח: מדוע תהא תפילתו פחותה מתפילתו של חברו?! כך תמה לעצמו. בהזדמנות הראשונה שנכנס ל"יחידות" אצל אדמו"ר הזקן, הוא שטח בפניו את הרהורי ליבו. הוא התאונן על כך שאצלו יש עליות וירידות בתפילה, בשונה מחברו המתפלל בכל יום בחמימות והתלהבות. הוא התבטא ואמר: "ער ברענט יעדער טאג!" (הוא "בוער" בתפילתו בכל יום!) ענה לו אדמו"ר הזקן: "ער ברענט? ר' חיים חייקל ברענט אין עם!" (הוא בוער? ר' חיים חייקל בוער בו!) כלומר, הבעירה וההתלהבות בתפילה היא בכוח רבו ר' חייקל, לא בכוחות עצמו.

אגב, סיפור זה מבטא הבדל נוסף בין צדיקי חב"ד לצדיקים אחרים מתלמידי המגיד: היו צדיקים שגרסו ש"צדיק באמונתו יְחִיָּה" - הצדיק מחייה ומרומם את מקושריו לדרגה בעבודת ה' שהם מצד עצמם אינם שייכים אליה; מה שאין כן בחב"ד גרסו "צדיק באמונתו יְחִיָּה" - הצדיק חי בעצמו ואינו מעלה את מקושריו בדרך ממילא. ישנה הדגשה ודרישה שהחסיד מצד עצמו יתעלה.

הקפדה על זמן תפילה

מבין החסידים, ניתן למצוא את המקפידים על זמן תפילה, וניתן גם למצוא את אלה שלכאורה עוברים את זמן התפילה ההלכתי. בסיפור "תפילה של אהבה" ניתן לראות גם ביקורת על המפספסים את זמן התפילה, וגם לימוד זכות עליהם (מופיע באתר סיפורי זושא):

חבורה של חסידים שהיו בדרכם לרבם רבי ישראל מרוז'ין, נכנסו לאכסניה אחת. ראו את בעל האכסניה עומד ומתפלל בשעה מאוחרת, לאחר שכבר עבר זמן התפילה. גערו בו החסידים. אמר להם בעל האכסניה: "הלוא כמה וכמה צדיקים מפורסמים אינם מקפידים על זמן התפילה".

על כך השיבו לו החסידים במשל ששמעו מפי רבם: מעשה באדם אחד, שבכל יום בשבו מעבודתו הייתה אשתו מגישה לו את ארוחתו, לחם ובז'רשט (מרק סלק). פעם אחת התעכבה, ורק לאחר כמה שעות הביאה לו את ארוחתו. גער בה בעלה ואמר: "שתקתי והמתנתי בסבלנות, כי חשבתי שאת בוודאי טורחת ומכינה סעודה שלמה, בשר ומטעמים. והנה זו הסעודה הרגילה! סעודה כזאת היית יכולה להביא לי בזמן הרגיל".

"למד מכך והבן", הוסיפו החסידים, "כי ראוי היה לך שתתפלל בזמן". ענה להם בעל האכסניה ואמר: "אדם זה שסיפרתם עליו, כנראה שלא היה שלום בינו ובין אשתו. שהרי אילו היה שלום ואהבה ביניהם, היה מקבל באהבה את האיחור, ולא היה אכפת לו אם בשר הביאה או בז'רשט של סלק". כשבאו החסידים אל רבם ברוז'ין סיפרו לו את דברי בעל האכסניה. אמר להם הרבי: "דעו לכם, כי ישנם אנשים שנשמתם ירדה אל העולם הזה בשביל דבר אחד שצריכים הם לומר". כשחזרו החסידים לביתם עברו דרך אותה האכסניה, וראו שנפטר אותו האיש ונסתלק.

בתחילה החסידים סיפרו לבעל האכסניה סיפור על זוג נשוי, שהאשה התעכבה בהגשת האוכל לבעלה, והוא כעס. את הסיפור החסידים סיפרו בשביל להסביר כמה תפילה בזמן היא חשובה.

בעל האכסניה הציע בפני החסידים, שלפעמים יש רמה כזו של קשר לקב"ה, שהיא מעל הזמן. אומר בעל האכסניה לחסידים, שהקדוש ברוך הוא חשוב לו שיתפללו וידברו אליו, וגם כאשר הולכים ומתאחרים, הוא רק מחכה לתפילה, גם אם לוקח הרבה זמן.

חיזוק בענין התפילה

סיפר הבעל שם טוב משל - "חומות של דמיון" (מופיע באתר סיפורי זושא):

מלך אחד בנה חומות רבות סביבו: רוח, רעש, אש מתלקחת, כתלים חלקים וחומות של ברזל היו שם, וגם תעלות מים, דובים ואריות, נחשים ועקרבים. והמלך נורא, ואור פניו מאיר בכל העולם, וכבודו מלא עולם, אלא שהחומות שבנה הסתירו את אורו. וכרוזים יוצאים ומכריזים, כי מי שיבוא ויראה פני המלך יהיה לו למשנה, ואף יזכה בבתו. מי הוא שאינו רוצה בזה? רבים יצאו למסע אל המלך, אבל כשראו כמה מפחידה וגדולה היא החומה הראשונה מבין החומות - נסוגו לאחור. ויש מהם שהתגברו, ועברו כמה חומות, אלא שבין חומה לחומה היו השרים של המלך מפזרים אוצרות רבים, שלא היו אלא רוח הקודש, והיה להם הכוח לפעול לשפע ולישועה למען ישראל. אוצרות יקרים אלו גרמו לכך שרבים, בטיפשותם, עצרו במקום זה, ולא המשיכו בדרכם, כי ככל שהייתה החומה קרובה יותר אל המלך, כך הייתה מבהילה ומסוכנת יותר. והמלך עשה זאת כדי שלא יתקרב אליו כל מי שירצה. אבל זה שאהב את המלך באמת, ולבו המה והשתוקק לראות את פניו, המשיך וסיכן עצמו בייסורי הדרך, עד שנכנס אל מעבר לחומות. ולא התפתה לקחת בדרך דבר מן האוצרות שהיו מפוזרים שם, כי יותר מכול היה חשוב לו להגיע אל המלך. וכשהגיע ה"אהוב" אל החומות ונהרות המים, אל משמרות החיילים ואל הדובים והנחשים והעקרבים, תמה ואמר: "מלך רחמן כמותך, מדוע תסתיר פניך בהסתרות משונות כאלו?" וצעק: "אֵלֵי אֵלֵי לְמָה עֲזַבְתָּנִי - ואני מאמין בך, והכול הוא כבודך!" וכך, במסירות נפש, עבר האיש את החומות וחיות הטרף. אז הוסרו המחיצות, והאיש נמצא עומד בפני המלך הרחמן. נפל האיש על פניו ובכה: "מדוע הסתרת פניך ממני זמן רב כל כך? מדוע העמדת חומות ומחיצות המסתירות אותך ומבהילות כל אדם? ואני כמעט שאבדתי!" ענה לו המלך: "ראה אהובי. הבט אל החוף. האם קיים דבר רע? האם קיימת הסתרה?" הביט האיש, והנה אין שם לא חומה ולא מחיצה מבדילה, רק ארץ מישור, גנים ופרדסים, ומשרתיו של המלך עומדים בבגדי פאר ומנגנים בכלי זמר, והמלך יושב, והארץ האירה מכבודו. ראה האיש והנה אין שום דבר רע בעולם, ו"מְלוֹא כָּל הָאָרֶץ" כבודו של המלך. הבין האיש כי כל המחיצות והדברים המבהילים לא היו אלא אחיזת עיניים. אז נתן המלך את בתו לאיש, ושם כתר מלכות על ראשו. גם הרעיף מהודו על האיש, והביאו אל מדרגת הצדיקים.

כמו שאנו יכולים להבין מהמשל של הבעל שם טוב הקדוש, בענין של החיבור לקב"ה, יש סוגים שונים של אנשים. ונראה שהדברים נכונים מאד גם בהקשר שבו אנו עוסקים - תפילה.

יש אנשים שרוצים להתקרב לקב"ה, אבל כאשר יש אתגר ולא הכל קל, אזי הם מוותרים על ההתקרבות ומתיאשים - כמו האנשים שנפצעו או פחדו להמשיך בגלל הסכנות. כך יש אנשים שמוותרים על אתגר התפילה שנראה להם מפחיד מידי, הם מעבירים דפים, אך לא ממש פונים בתפילה לקב"ה.

יש אנשים אשר פונים לקב"ה כאשר הם צריכים דבר מה, ואחרי שהם מתפללים ומבקשים ומקבלים הם ממשיכים בדרכם - כמו אותם האנשים שהעדיפו לקחת את האוצר ולפרוש. הנשמה כל הזמן מתפללת, צריך להיות קשובים אליה, להשקיע כל הזמן בתפילה אל הקב"ה, ולשאוף להידבק בו. מי שבאמת רוצה להתקרב לקב"ה - צריך, למרות הקשיים והאתגרים הרבים, לא לעצור אלא להמשיך בכל הכח. הבא ליטהר מסייעין אותו. מי שמתאמץ כל כך להשיג את קרבתו של המלך - המלך יעזור לו ויבוא אליו - כמו הגיבור בסיפור, שבסוף המלך בא אליו, כי המלך ראה כמה הדבקות במלך חשובה לאותו אדם.³

סיכום

למדנו על השקפת החסידות בענין התפילה וראינו דרכים שונות להתחבר לתפילה. יש דרך כוונה, יש דרך הכנות לתפילה, יש דרך לימוד תורה, יש דרך לימוד חסידות, יש דרך התבודדות, יש דרך צעקות, יש דרך תנועות, יש דרך תפילה ארוכה, יש דרך תפילה קצרה, ועוד. לא משנה באיזה שיטה נבחר, העיקר שנתפלל ונעבוד את ה' בשמחה. אמר הרבי מלובביץ' זצ"ל: "במידה וכל עם ישראל ירצה ויתפלל על הגאולה שתבוא במהרה - אזי כן יקרה, בעזרת ה', יבוא משיח צדקנו במהרה אמן סלה".

³ בת המלך זאת התורה. בשביל להתחתן עם התורה - צריך להתאמץ בניגעה, ורק אחרי שאתה מתאמץ - אתה יכול להתחתן איתה, ולזכות לכתר תורה.